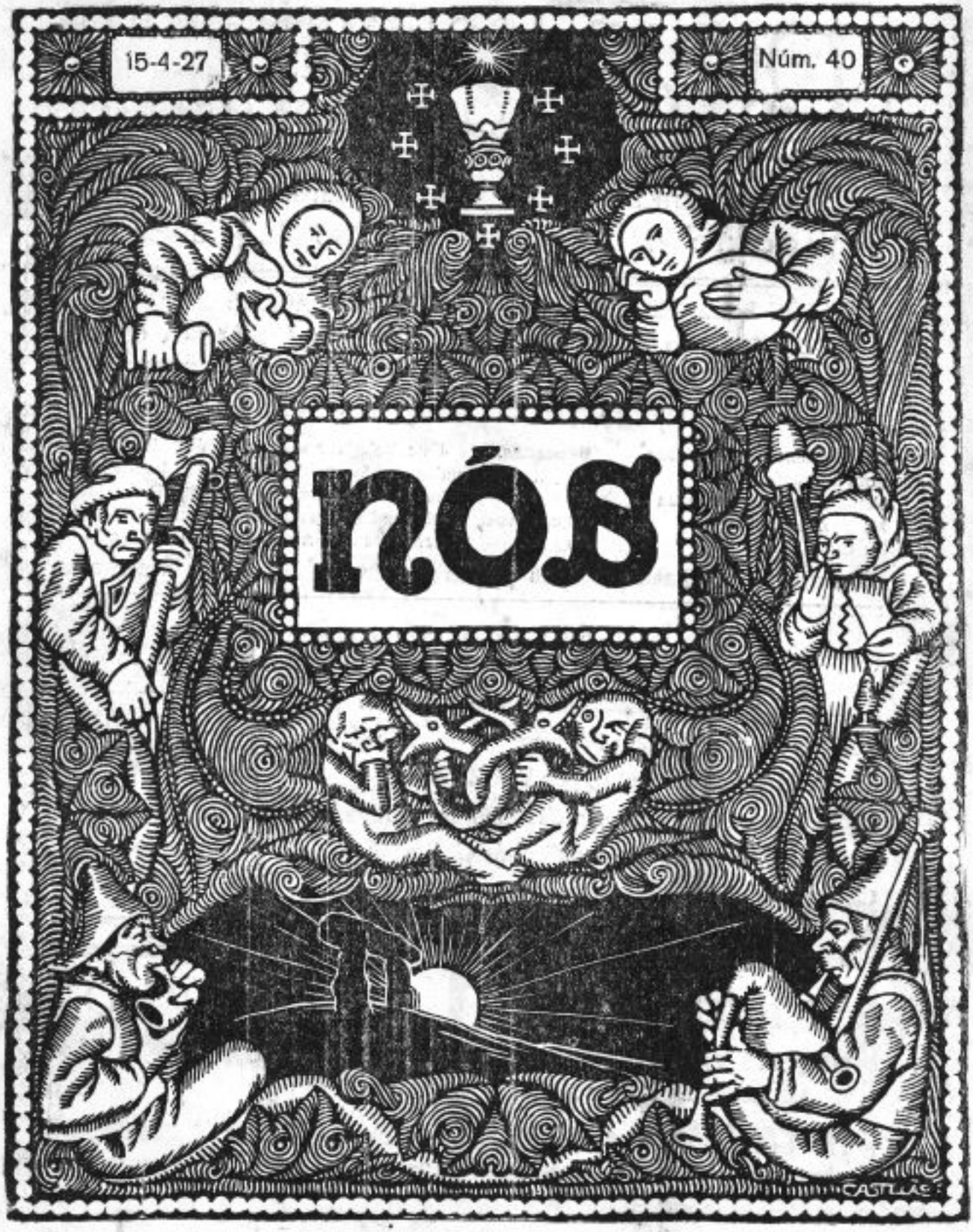
15-4-27
Núm. 40
nós
CASTELAO

NÓS.

BOLETIN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

DIREITOR LITERARIO
Vicente Risco

DIREITOR ARTÍSTICO
Alfonso R. Castelao

DIREICIÓN E REDAUCIÓN
Sto. Domingo, 47 - OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Real, 36 1.º - A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce números, na Península	6 pesetas.
Fora da Península	15 ,,
Número solto na Península	1 ,,
Na Arxentina	60 centavos
En Cuba	30 ,,

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

Almas Viaxeiras, por Eladio Rodriguez González.

Beethoven, por R. Otero Pedrayo.

Os europeos en Abrantes, por Vicente Risco.

Papeletas pra un inventario das mámoas galegas, por F. L. Cuevillas.

Arquivo filolóxico e etnográfico de Galiza

Os homes, os feitos as verbas, pol-a Redaución.

Reloxería ZENITH
MÁQINAS PARLANTES, DISCOS
AGULLAS e ACCESORIOS
M. CALVIÑO -- Ourense

VICENTE RISCO
ABOGADO
Sto. Domingo, 47-2.º *OURENSE*

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano IX Ourense 15 Abril 1927 ★ Núm. 40

ALMAS VIAXEIRAS

Dend'os camiños do mundo,
que sempre van car'a algures,
síntense os voos das almas
que saben chegar ôs cumes.
Son as almas que se queiman
no fogo das inquedumes;
son as eternas viaxeiras
dos desacougos, que fuxen
das lameiras d'acá embaixo
i-as rexiós sereas ruben,
buscando as novas auroras
ond'están as novas luces.
Un santo romanticismo
lles dá empuxe,
e un amor de humanidade
fainas camiñar pr'algures.
Non lle cortédel-as aas;
deixádeas ir car'as nubes
hastra que en augas lumiosas
de redención se batuxen,
pra que a lus dos novos tempos
baixe â terra e nos alume.

ELADIO RODRÍGUEZ GONZÁLEZ

BEETHOVEN (1)

Un sigro dend'a sua morte ¿Non será sacrilexio falar d-il, teimando estabrecer xenealoxias espirtoales, tratamentos de interpretaceón, analises do home, do tempo e da obra c-o aparato de citas, relaciós, premisas e consecuencias n-ista hora de recollimento adicada á lembranza sinxela? ¿Quén é d-abondo forte, pra disecare o espertar da sua propia y-alma? Pois un medo semellante énchenos diante o nome armoñoso, garimoso e purificador de Beethoven. Coido que poderíase evocare, somentes, falando d-il baixiño, en *modo menor*, coma falamos con nosco nos raros istantiños celbes, d'intema cordialidade, apenas, con verbas, franqueando, lonxe de método e sistema, unha maina vibraceón das inmorredoiras lembranzas i-espranzas que fan a fidalguía do esprito.

Beethoven mozo saindo da frouma inda góteca de Bonn pr'alancar pol-os carreiros do Wald, pol-os cotos graciosos, sorridentes na curta primaveira xermánica, graves e conselleiros no *adagio* solene dos outonos. Agromar do mayo nos bosques boreales; espertan tropas d'inseutos frolescendo a enrrugada curtiza dos carballos; un lameiriño apenas pisado pol-as rondas das fadas, verdecente no acougo das rocas hercynianas, vellas, carregadas de humanidade, mais saudosas qu'as agullas destemidas dos Alpes. Os Alpes son novos, xeolóxicamente. Non tén nada d'estrano que Chateaubriand, ô rubil-os surprendérase doorosamente por non s'atopar mais outo e mais puro no xiado imperio dos neveiros. Sempre ascensión material. En troques, as penedías da Armórica tiñan vos, pro autor de *Atala*. A peisaxe do mozo Beethoven foi tamén a de Goethe, a dos estudantes dibuxados por Chodowiesky no «Hermann und Dorotea»: camisa aberta, caxato de pelingrino, a despeiteada carbaleira ô vento. A peisaxe de Wagner e de Turgueneff. Hastra o lonxano Dostoiewsky sentíu o que soupo da Europa baixo os abetos da Renania. Beethoven levaba un grande chapeo, d'azas vagarosas de noite, no tempo das pelucas rituales e dos sombreiros de tres cornos. Mais librenos Dios de comparal-o con Rousseau e moito menos con Pestalozzi. Debruzábase pra ollar de preliño, maravillado, ô xurdir homilde d'un mollo de corolas pratenses, sin pensar crasificalas. Escoitaba o himno das augas e dos bosques, crecedeiro na noitiña i-arripiábase a esgrevia curtiza mortal do home sentindo xurdir dentro de sí aquil outro himno cósmico da y-alma, terribre e garimoso, saudoso e desesperado. Tería vos e verba pra decilo, pra librarse d'il? ¿Atoparía a posibre resoancia? Namentras, bruaba a treboada i-a chuvia decorría sobre do mozo. Ben lonxe estaba do salón e *da bonne compagnie* e do xardín de buxos «Le Nôtre» enmarcado na dourada fiestra de Versalles.

Moita tradiceón musical, tudal-as armunías gótecas no senso grande da verba (Pintores framencos e xermánecos, entr'eles; táboas místecas; o Cristo de Grünewald; os craustros cantores; aquilas pinturas de Dürer; a fina frol da catedral no ceo neboento; a alquitara teolóxica, ou millor o aer d'alborescer vibradoiro dos cadriños de Sta. Ursula por Memling, en Bruxas). Tudo se fai múseca no norte cando non sopra o vento mediterráneo ou a tribu pastoral volvese «estado» ô xeito de Berlín. Pois Beethoven adeprendendo a múseca foi igoal que Pascal ou Leonardo recreiando a Xeometría. Unha lingoa pra decirlle ôs mais un pouco dos Seis Dias que levaba na yalma. Haydu fixo a sinfonía da Creazeón: púñase de Cintallos, calzón, espada dourada, casaca cereixa cos reloxes en punto e rubia *ô ben te vexo* d'un pazo austriaco pra escoitar, en traxe de corte, o pasar da tronada. Beethoven deixaba chover por sí.

Grande testa penedosa coma un monte; ô lonxe esgrevio e griseiro; de preto arrecendente a esencias mais finas qu'as do xardín agarimado no val. As malleres d'entón non-o comprenderon pois non gostaban da beleza

(1) Iste traballo leeuse no Seminario d'Estudos Galegos, na «vilada» en que se celebrou o Centenario Beethoven.

das montanas: sua alma esparexida pel-a pél sensetiva adormecía nos camarís de roseiras, soñaba no clavicordio de Mozart. Con tudo non foi tan dura a feitu na amorosa de Beethoven: amou a unha muller que ás veces xurde no arco divino das cexas, na lampada do ollar, na lus da frente, no xesto heróico e resiñado. Soupo erguelas a unha esfera mais cristaiña. I-unha vegada conqueriu un insospeitado triunfo: improvisando ô piano, a unha nai, esquenceu, un anaquiño, ô fillo morto pol-a eisaltazón miragrosa da door.

—

Cavilando na sinxela máxia Beethoveniana pénsase que Deus, en troques de criar unha y-alma humán, botou á terra a esencia d'un anxo. I-é ben doado comprender com'a natureza do corpo adiquiriu unha feitura violenta, feia, temerosa, pois estaba desacougada pol-o que levaba dentro, i-os ollos, i-o andar, i-as terribres funcións vidales nubrábanse de asombro e pasmo. O grande espírito de X. S. Bach, por ex., foi o d'un tempo enteiro, vasto com'a selva (do Irminsul), mais Beethoven era dono d'unha forma total do mundo n-unha intuición por riba da mecánica da causa e do efeuto. Pol-o seu tempo Kant, traballaba a ferramenta do inteleito. Inda que xuntara ôs compatriceos pra s'enganar comendo salchichas e trasfegando cerveza, Kant estaba triste: non domiñaba a sua linguaxe, non ollaba craro. Tudos, mais ou menos, cruzamos por ista zona de tirente desacougo —Beethoven, non—. Sua door é outra. Mais tén a millor porción de nós, i-entendémol-o tudos a condiceón de ser ceibes n-il, i-o mais desleigado posibre do corpo.

Os demais artistas pódense crasificar d'un xeito relativamente sadisfadorio (¿Verdade que a verba *artista*, soa a pouquiño, apricada a Beethoven?) Inícianse as sinfonías, as sonatas, *quatuors* e deseguida fala de nosoutros cousas hastra entón escondidas, memorias chegadas non acertamos d'onde. Ledicia da levitaceón. Un desespero. Pra il cicais n-houbera sofrimentos á maneira nosa. Coma tampouco estabrecía comparaceós, nin plutarquizaba cando fitaba horas enteiras pr'as xaulas dos leons na *menagerie* de Viena.

Tiña que ser a múseca, non outra'arte a que escolmaba. Ca pedra, cas coores, inda ca verba, prestaría desmasiado corpo ô nascimento dos temas i-a mais o peso d'unha maldizón: a do tempo. A múseca é a menos temporal das artes. I-en ninguén navega tan por riba do tempo coma en Beethoven. N-outra arte envellecía a materia sempre precisa, i-os ollos admirativos pousarían unha magoa da vexetaceón de orcelos, estautas, cadros, gardan ondas do tempo. Hastra os poemas comenzan d'envellecer cando s'esquirben; hai que decramalos pra sentilos mozos. En troques o sabio hermetismo da esquirtura garda na múseca a ideia ceibe. Beethoven foi trazando sua obra en serie natural; parés que lle costou traballo; que foi o vivir i-a intuiceón de tudol-os seus días que o pensamento íbaas deixando atrás sen apenas se lembrare do esquirto.

Pra ser ceibe non quixo imaxes nin coores que cinguiran ao mundo da estenseón. En Bach cúrvase a aboreda sombriza, síntese o coral de homes e mulleres. Mozart pódese traducir (pol-o menos hai dereito pra pensalo), en lliteratura: hai xente, salós, xardís. Os herois de Wagner son carne e paixón, destino e feitizo, determiñados, de certo tempo e logar: n-outro falarían de xeito difrente; n-hai voluptade semellante a do «Tristán e Isolda»; os temas van criando paisaxes d'almas, d'augas, d'arboredos e rocas. Beethoven: tudol-os paisaxes, tudol-os momentos e ningún particolar. Soilo, cicais, a paisaxe i-o folk-lore da Pastoral que pol-o seu esquematismo apenas pertenesce á montana i-ôs pastores, Fuxía, ou millor teimaba, a discriuceón. E sentímolo, en certos momentos nosos, heróicos, patéticos, pastorales, pra chamarlles d'algún modo.

Pra que millor criara seu modo Dios volveuno xordo. Sofriu ô principio; logo xa non. Foi unha a debilidade da carne. Sentíuse, mais seu vendo nascerlle a armuñía, e gozando n-ela dinantes de qu'adiquirira corpo traducibre. ¿Pra qué ouvir e donar pasto á tentaceón? Por ser o criador ceibamente espirtoal apenas fixo teatro. Sinxeliño; Fidelio, Egmon, Leonora (co menor número de sufincos na hestórea). Tudo o tempo adicou ás arelas outas das y-almas, que son espaciadas en nós, e n-el foron chama sempre ergueita.

A sua vida intresa pouco. A il tampouco lle

intresaba. Esquirbía liñas simpres, coma calquer. «Quixera ter a facilidade de ser dono de unha chupa de pel de coello tecida por vosté» esquirbía a unha venerabre amiga, un inverno frío. Viviu fastidiado dos dilettantis i-ademiradores. ¿Que lles dicía? ¿Non lles tiña dito? A sua door mais humán sería ollarse ouxeto de pelerinaxe. En troques descía, e deseará sempre alí onde se xunten puros artistas, lonxe de exegesis i-estéticas.

Ausoluta nobreza, total altura, fora da escola e do tempo. Os mestres fanse nenos chegando a il. Pois é il, somentes; Beethoven. Con nosco si conquerimos a suficiente gracia pra rescibilo. Por il foi o Romantismo a verba suprema de todal-as arelas, de tudol-os istantes ceibes da hestorea. Si por acaso traballaba n-il unha lembranza de Homero por ex. non era o Homero da cátedra e do código, o ídolo de Boileau ou de Hermosilla: era a curva arelante de misterio afundindo suas ramas no infindo, trazada n-un grego sinxelo e lanzal.

Equivalencias pra eispricare Beethoven a lei moral, a saudade salvadora, o ceo estrelecido, o paraíso perdido e desexado.

Lembremos un concerto. A xente vai do café, do traballo, da lixante tentaceón da rúa. No programa estilan sua sinificaceón os nomes prestixiosos. Dos coñecidos calcolamos a órbita da nosa Emoceón. Beethoven agarda, sempre novo. Pasa Weber; lúas do norte, danzas dos elfos, marcha na selva rechoucheante de divindás. Ven Strasus: sabiduría, endiceón, cencia fina de sensibilidade intelixente; o vello mito sabiamente escoliado coma nas erudiciós críteeas. Impera Bach: sólpor sobr'a vila oxival, ardentes teoloxías, auga-fortes, un grande evanxelista, un San Mateo musical. Os rusos: a feira de Nijni-Norgorod: as cruces xenmadas estralan sobr'os tapices bárbaros tecidos na estepa. Un berro. Sempre o ritmo do sangue i-os ollos descobrindo mundo ô compás da música. Chega Beethoven: desaparecen da sala a literatura, a hestorea, a erudiceón, o folk-lora. Si sempre fóramos asi coma ô chegarnos dinamente a Beethoven, sería noso premio un vivir inmorredoiro. Saímos mozos, é dicir liberiados do tempo e do espazo, con o comenzo do tempo.

—

Pouco importan os detalles da vida. Din que morreu coberto de miseria. Xa estaba morto facía, lonxe do mundo. Eiquí fracasan as eispricaceós, o médeo ambente, etc. En Beethoven hai moitos cadalsos; e non conta a marcha ô cadalso coma fixo Berlioz romántico literario. Hai infindas danzas, tudol-as peisaxes soñadas, tudol-os temas dos pobos sin habere ningún. Por iso se dí: isto sona a balada, a muiñeira, a Tyrol, a canto d'eirexa. Sona a tudo posto â outura do supremo amor. Coido qu'é a soila múseca que se poidera executar na friaxe polar, baixo as estrelas. Trai da man a y-alma mais cerca de nós.

Grande door purificante, lonxe da sátira, da vinganza. Coidou ollar un héroe; era sólo un rei e fixo a marcha fúnebre mais sen xenreira: un xénero de trunfo, unha elevazón. ¿Qué ll'importaba o demais?

Isla nobreza presta un feitizo a tudol-os libros onde se cita o seu nome. Detense a leutura, esquéncese a novela ou a hestórea pra deixar un espazo ô ceibe vagar maxinativo. Nas memorias de Tolstoi neno hai unha lembranza de Beethoven, non é nada; abonda pra trasfigurare a páxina ¡Qué seréa lus deita sobr'as loitas i-arelas atromentadas das grandes Memorias de Wagner! ô cital-o detense o balbordo do sigro XIX. N-un libro de Baroja (non lembro en cal), os emigrados chegan a Basilea: loitas, cos piratas, noxentas faces reales. Mais n-un salón Beethoven déixase ouvir no piano-forte i-hai un ritmo sobrano i-unha elevaceón.

É ben gostoso falar d'il mais coido qu'iste homaxe debe sere millor, calado, recollido. Escoitar devotamente sua obra, teimando faguernos un pouquiño millor qu'onte.

R. OTERO

OS EUROPEOS EN ABRANTES

(Proseguimento)

VII

REGRAMENTO DA COLONIA DE VACACIÓS DO ATENEO DE ORIA

Artículo 1.º A Colonia de Vacaciós do Ateneo Centífeco de Oria ten por fin a educación líseca, inteleitual e moral dos Señores Socios qu'a compoñen; a pirmeira por meio do mayor aproveitamento do oxíxeno do ár pr'a función respiratoria, permitindo unha millor e mais compreta oxidación do sangue, e unha meirande riqueza d'ela en oxido de ferro; dos beneficiosos efeitos dos raios solares no orgaismo, ben sexa pol-a sua ación tónica e estimulante sobr'o torrente circulatorio, ben pol-a altivación da secreción das glándulas sudoriparas, permitindo a eliminación das toxinas qu'infeutan a economía; do moderado exercicio xinástico regulador das funciós orgánicas, e mais da ación sedante da cooración verdecente da campía sobr'o sistema sensorial e nervioso.

A segunda pol-a ouservación esprimental direita sobr'a terra mesma dos fenómenos fisecos, químicos, biolóxicos, psíquicos e sociás, das formas xeométricas, das mensuras e dos cálculos, pois os colonos non han ver nos fenómenos da natureza mais que a cencia realizada e omnipresente.

A terceira pol-o estreitamento dos vencellos sociás que se cría na íntima convivenza e axuda mutua dos colonos en loita co-a natureza ceibe.

Artículo 2.º A direición e goberno da Colonia fica encomendada a un Direitor-téinico especializado nas dispriciñas pedaxóxicas, o qual estará asistido d'un Sub-direitor económico, especializado na Cencia das finanzas, e mais d'un Asesor Médeco.

Artículo 3.º Enantes de porse en camiño a Colonia, cada un dos Señores e Señoras qu'a compoñen, sofrirá un detido ensame médico-pedagóxico, co resultado do qual encherase unha folla que levará os seguintes extremos.

a) Talla, peso, perímetro torácico e demais mensuras antropométricas, das que sacarase o índice de robustez.

b) Capacidad respiratoria, apreciada pol-o espirómetro.

c) Forza muscular, apreciada pol-o dinamómetro.

d) Tanto por cento de hemoglobina, apreciado por análise química.

e) Ritmo cardíaco.

f) Agudeza dos sensos esternos.

g) Capacidade d'atención, d'asociación d'ideias, índice de fatiga e demais probas mentás, verificadas meiante os *tests* de Binet.

Á volta repetirase pra cada un o ensame do mesmo xeito, pra poder apreciar-os progresos obtidos na estada en Abrantes.

Artículo 4.º O réxime alimenticio da Colonia será, salvo excepción decretada pol-o Asesor médeco, o vexetariano, dando de cote preferenza ós produtos centífecamente elaborados, principalmente ó caldo de cereás e ó pan integral. A bebida será únicamente auga fervida e aireada, podéndolle engader litinoides en cantidade moderada.

Artículo 5.º As habitaciós qu'haxan d'ocupar os Sres. Colonos, han ser previamente e minuciosamente desenfeitadas, caleadas e pintadas, baixo a direición do Asesor-médeco, pr'o qual, quince días antes, mandarase á futura residenza da Colonia a estufa de desenfeición, e as cantidás precisas d'ácido bórico, zolal e solución de bicloruro de mercurio.

Durante a estada dos Colonos, as habitaciós han ser mantidas n-un perfeito estado d'asepsia, sen que se permitan n-elas alfombras, cortinaxes nin outra cousa que poida en si aloxar e dar achego a bacterias, microorgaismos e toda caste de xermes patóxenos.

Artículo 6.º A vida dos Colonos han ser a seguinte:

Ás sete da mañá: cinco minutos de xinasia sueca, con flexiós das estremidás torácicas e abdominás, ducha e almorzo.

Ás oito e trinta paseio istrutivo.

Ás once e trinta, baño en común, no río, con exercicios de natación. Ô salir, masaxe e fricción con toalla seca.

Ás doce, descanso.

Ás doce e corenta e cinco, xantar.

Ás trece e trinta, os pletóricos deben pasear na casa; os asténicos deben estar deitados sen durmiren deic'as catorce e trinta.

Ás catorce e trinta, xuntanza e recreo.

Ás dazasete, xuntanza istrutiva ou escursión.

Ás vinte, cea.

Ás vinte e unha, xuntanza istrutiva.

Ás vintetrés, cinco minutos de xinasia sueca, dous minutos de fricción c'unha toalla seca e deitarse.

Artículo 7.º As escursiós faránse nos días e nas circunstancias que determiñe o Direitor, previa consulta do Asesor-médeco.

Artículo 8.º Os colonos precurarán manter sempre un ánemo alegre e divertido sen elsaxeracións, axudando cada un ôs demais pra elo, por mezo de chistes cultos e ocurrencias inxeniosas, probremas fáciles, xogos de prendas ou de mans, fábulas, charadas, logogrifos e demais esparcimentos honestos.

Artículo 9.º A Colonia sosteráse co'as subvenciós que lle sean concedidas pol-a Excelentísima Diputación provincial, pol-o ilustre concello de Oria, e mais pol-a Caixa do Ateneo.

Artículo 10. Redautarase unha Memoria da Colonia, que será pubricada pol-o Ateneo, e repartida antr'as Autoridades e os socios.

VIII

PREPARATIVOS

Como todol-os serans a cotío, había dez anos, o Sr. D. Felisindo Gómez púxose o chapeu brando negro, pillou o caxato d'ébano con cayada de prata e foi en precura de D. Feliciano Folgoso, pra iren os dous pé ante pé ô Ateneo. Chamou, e a porta aberta, D. Felisindo sen quitar o chapeu, encamiñouse pr'o despacho do seu amigo. Non estaba. Don Felisindo deu volta e foise pr'o comedor. Pol-a porta entornada, enxergou un cadro insólito: Don Feliciano en mangas de camisa, estaba debruzado riba da mesa, pernas e brazos no ár e imitaba compasadamente os movimentos d'unha rá..

Sen descomporse, Don Felisindo empuxou a porta. Don Feliciano véndose collido, brincou con estrépito da mesa embaixo e correu a pillal-a chaqueta.

– E logo, adícase â xinasia sueca? – Perguntou Don Felisindo coma si nada.

Don Feliciano achábase confuso com'unha doncela collida en camisa.

– Craro! – dixo póndose colorado – Ile non dixera nada... mais... queríalle dar unha sorpresa... Non é xinasia.

– Pois si non é xinasia, me non esprico o qu'estaba facendo.

Don Feliciano púxose confidencial:

– Amigo Gómez, Vde. sabe o qu'imos faguer en Abrantes? Vde. sabe qu'aló en Abrantes, teremos que nadar?

– Home, eso din.

– Ben, e Vde. sabe nadar?

– Non señor.

– Pois eu... estou deprendendo.

– Vamos – comentou Don Felisindo pensatibre – xa cayo. Vde. está deprendendo a nadar en seco.

– Hai que principiar por ahí! – repricou don Feliciano botando lume – eu deprendo a nadar por un método centifeco, rigurosamente centifeco, non empireco, e si nono cree vaino ver.

E colleu un libro e púxollo diante do naris. Na coberta decía: *C. de Joegersen, Tratado teórico-práctico de natación*. A portada liña un atleta en traxe de baño. Don Felisindo, bibriófilo esprimentado, foi aixiña en precura do índice. Iste principiaba:

Prólego do autor.

Prólego da edición sueca.

Prólego da edición francesa.

Introdución – Cap. I – Razón do plan.

Cap. II – Ouxeto e fin da natación.

Cap. III – A natación coma cencia e coma arte.

Cap. IV – Relaciós da natación co'as demais cencias.

Cap. V – Bibriografía da natación.

Breve reseña histórica da natación

Cap. I – A natación nos tempos primitivos.

Cap. II – A natación nos pobos d'Oriente.

Cap. III – A natación en Grecia.

Cap. IV – A natación en Roma...

Ô chegar eiquí xa estaba convencido don

Felisindo de qu'a natación constituía unha das ramas mais importantes da cencia moderna, e don Feliciano sorría satisfeito.

– De certo qu'é cousa curiosa – afirmou don Felisindo.

– Pois mire, mire a bibriografía – respondeu o outro.

Abondou que vise o número de obras doutrinaes en alemán que citaba o autor. Non collía dúbida; ningún home culto tiña dereito a ignorar unha cencia xa costituída e sistematizada com'a natación.

– Está ben – concruíu Don Felisindo quitand'os anteollos – agora xa me pode dicir como se deprende a nadar.

– Ben – otorgou compracente Don Feliciano – mais tenme que prometer non decír nada a ninguén, nin dentro nin fora do Ateneo, nin xiquera ôs espedicionarios. Bó é que vostede o seipa, mais tén que quedar antr'os dous. Nos chegamos alá, e nadamos coma todos, sin que ninguén teña necesidá de saber coma deprendimos. Conque, si vostede quer, principiamos xa. Dende maña, ven Vde. eiquí algo mais cedo, e podemos faguer algo enantes d'ir pr'o Ateneo.

– Ben, direille – respondeu Don Felisindo conquerido de todo – eu na y-auga non me meto por mor da reuma; mais fora d'ela, non está demais o deprender a nadar, inda que non sexa mais que por precaución, pra un caso d'apuro. Ninguén está libre de precisar calquera día certos conocimentos de natación. Aceito e agradezo a ideia de Vde., así que, cando queira.

– Primeiro teño que il'espricar o que é a *flotabilidade* e as suas condicións, e logo podemos escomenzal-os exercicios de *propulsión*.

E Don Feliciano, abrind'o tratado, emprincipiou a espricar ô seu amigo as figuras.

Dend'aquela os dous amigos xuntábanse a cotío unha hora antes, e apoyando a barriga cada un n-un tabolete *ad hoc* que mandaran facer, esperaexaban en catro tempos, con pernas e brazos, asegún as regras estriutas do douter Jœgersen.

– Un, dous, tres, catro – repetían a unha.

Estaban deprendendo a *braza de peito*.

– O autor tén razón – aseguraba Don Feliciano – non pode chegar a nadar ben mais qu'o que deprende a nadar en seco, porqu'il somentes executa os movementos matemáticamente precisos, namentras qu'os rapaces qu'adeprenden no río, empirecamentes, sen coñecencia dos músculos que teñen que pôr en xogo, sen saberen aproveitar cantificamente o esforzo dos *propulsores utilizábeles*, as estremidás torácicas e abdominás, adequiren unha chea de vicios e hábitos rutinarios que lles poden ser fatales. Desengánese, Felisindo, a nosa é a natación racional, a úneca.

Don Felisindo estaba xa tan folo coa natación, que chegaba â casa, e il soilo botábase no asento d'unha cadeira e púñase a prautical-a braza de peito. Cando se dirixía en silenzo con don Feliciano ô Ateneo, iba repasando pol-o baixo os preceutos de Joegersen:

1.º tempo Posición inicial (figura 14). Os brazos e as pernas encollidós. As palmas das mans xuntas. Os calcaños xuntos â outura do corpo.

2.º tempo (fig. 15). Estensión dos brazos sen arredal-as mans. Estensión das pernas que deben ficar arredadas.

3.º tempo (fig. 16). *Tempo útile*. As mans en posición inversa, xuntas pol-o rivés, etc.

Á braza de peito socedeu a de lombo, a ésta o *over* e o *dobre over*, e logo o *trudgeon* e o *crawl*. Un día, cando chegou D. Felisindo, don Feliciano folleab'un catálogo de cousas de sport.

– Iso que é, Folgoso?

– Nada. É un catálogo d'unha casa de Barcelona. Estou vendo a ver si trai uns cintos de natación de que me falaron.

– Logo Vde. insiste no seu propósito de botarse â y-auga.

– E Vde., non?

– Home, a min non mo permite a reuma, xa o sabe. De boa gana o faría, non crea. Mais así e todo, ainda non levamos un mes d'ensaios... É millor qu'o deixara pr'Abrantes.

– Alá, diante de todos, vou nadar con cinto! – berrou Don Feliciano indinado – Nada, nada, si Vde. non quer, alá Vde. Eu nono obrigo. O que é eu, en canto teña o cinto, alá vou.

Don Felisindo sinteu a sua inferioridade, e calou.

Chegou o cinto de corcho, de fábrica francesa, modelo derradeiro. Era por fis do mayo e a calor apertaba. De que remataran os ensames, tiñase qu'emprincipiar a orgaizal-a espedición; non había tempo que botar de pérda.

Un serán, Don Feliciano fixo un paquete co cinto, o taparrabos e unha sabán, meteu o Joegersen na man de Don Felisindo, e foron pra un lugar silandeiro do río.

Debaixo dos arbres, ispiuse Don Feliciano. Don Felisindo ollábao con envexa.

– Agora – dixo o nadador –, eu bótome ô río, asina, com'indica a figura 83, e logo, vostede vaime leendo os distintos tempos da braza de peito. Comenza na páxina 191.

Púxose nas puntas dos pés, bolouse elegantemente â y-auga, e desapareceu baixo das ondas. D. Felisindo emocionado contivo o alento... Il volvería? As tempas de D. Felisindo batían con forza. Con man tremente, buscaba no Joegersen a páxina indicada... Ô cabo d'un pedazo, reapareceu Don Feliciano cos cabelos apegados na calva relucente de mollada.

– Non vé, Gómez, que ben se flota?... Si non hai medo!... Agora, lea.

Don Felisindo principiou:

– «O corpo completamente horizontal»... Asina... Agora, «1.º tempo. Posición inicial. Figura 14... Os brazos e as pernas encollidas...»

Don Feliciano emprincipiou a bater furiosamente co'as mans arredándose da orela.

– Qué fai Vde., desgraciado? – berrou don Felisindo erguendo o libro – Coidado! Non preciplte a cadencia! Movementos pausados! Se non me deixa ler Vde!

Non habia remédeo; a corrente levaba a don Feliciano que berraba con desespero e pernexeaba furiosamente.

– Auxilios qu'afogo!... Auxilios qu'afogo!

Don Felisindo principiou a correr pra riba e pra baixo com'un tolo.

– Auxilios! Auxilios!

Perdera o chapeu, o bastón, ata o tratado... Por fin abesullou alá lonxe uns nadadores empírecos e foixe a escape cara eles:

– Acudan! Acudan! Qué s'afoga.

Don Feliciano aboyaba alá, no meio do río, e os seus laios eran desgarrados.

Por fin os nadadores empíricos botáronse â y-auga, e sacáronо con traballo. Antre tres, izárono â orela. Don Felisindo acudeu coa sabán botando ô seu amigo olladas feroces:

– Qué loucura! – berraba cheo de carraxe – Qué loucura!

Don Feliciano valeirábase com'un pelexo; tragara mais de vinte netos d'auga. Non podía falar. Batérono, fregárono, enxugárono. Por fin atopouse vestido, reaicionado, sentado n-un penedo a carón de Don Felisindo que lle collía as mans pra confortalo.

– Foi bó susto! Foi bó susto! Agora deprenderia vostede!

Don Feliciano tatexaba aterrado e arrepentido:

– Por... Por Dios... a... amigo Gómez... de... de., de esto, nin... unha ver... ba no... no Ateneo...

– Ninguén ha saber nada – asegurou solenemente Don Felisindo – palabra de home honrado!

E levou o amigo pr'a casa pra que se deitara.

Xa na cama e ben amantado, Don Feliciano perguntou cheo de medo:

– Gómez .. vostede trouxo o Joegersen?.. Non se perderia?

(Continuaráse)

VICENTE RISCO

MERQUE VOSTEDE

SÍNTESE XEOGRÁFICA DE GALICIA

POR

Ramón Otero Pedrayo

Papeletas pra un inventario das màmoas galegas

(Proseguimento)

Papeleta n. 18 – Val de Salnés.

Biblicografía: P. Sarmiento. Manuscrito, da A. de la Historia.

Pol-o tempo en que vivía o P. Sarmiento, esistían en Simis, â beira do mosteiro de Salnés unhas ô xeito de caixas, formadas por pedras postas en circo e careadas pra dentro. I-escavando no meio de elas alcontrábanse olas de barro que contiñan cinzas.

Papeleta n. 19 – Bisbarra de Muros e Val do Xallas.

Bibliografía: Barros Sibelo, *Antigüedades de Galicia*, páx., 78. L. de Saralegui, *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, páx., 276. Manuel Murguía, *Historia de Galicia*, vol., I, páxs., 604, 617, 620 e 621. Artaza y Malvárez, *Recuerdos de la M. N. M. H. villa de Muros*, Santiago, 1910. M. de Saralegui, *Los Monumentos megalíticos en España*, páxs., 92, 95. H. Obermaier, *Impresiones de un viaje prehistórico por Galicia*, páx., 11. Ciriaco Pérez Bustamante, *Los dolmenes de Dombate y de la Gándara*, páx., 45.

Hai dólmenes ou mámoas nos seguintes lugares de istas bisbarras: Perto de Muros, en San Antolín de Baiñas, perto de Ponte Oliveira, no monte Corzán, en Meanos i-en Brandoñas.

A xusgar pol-as descripzons, deixadas por Murguía, algús dos moimentos de istas estazons son dolmens de corridor, sendo posibre que outros sexan verdadeiras cistas.

É merecente de espezal menzón, o dolmen de Espiñaredo, con esteios gravurados con sinos que cicais teñan relazón co culto do machado (P. Bustamante).

Papeleta n. 20 – Bisbarras de Laxe e Corme.

Bibliografía: Barros Sibelo, *Antigüedades*... op., cit., páx., 75. Spencer Dodgson. Artigos pubricados na *Voz de Galicia*, do 10 de Abril de 1911, e na *Integridad*, de Tuy, do 6 de Abril do mesmo ano (unha nota en col de istes traballos víu a luz no B. de la R. Academia de la Historia, vol., LVIII, 1911, páx., 408) Manuel Murguía, *H. de Galicia*. vol., I, páx., 615. M. de Saralegui. *Los Monumentos*... op., cit., C. Pérez Bustamante, Los dólmenes... op., cit.

O millor conecido de ista estazón é o dolmen de Dombate, ben estudado e pubricado por Bustamante. Son notabres as gravuras que ostenta e tamén os buratos abertos n-algús dos esteios de aquil dolmen e do da Gándara.

Non lonxe das mámoas houbo intresantes esculturas rupestres hoxe destruídas.

Papeleta n. 21 – Bisbarra de Melide.

Bibliografía: E. Alvarez Carballido, *Protohistoria*, B. de la R. Académia Gallega, n. IX, 1907 e n. 12 do mesmo ano. Alfredo Alvarez Carballido, *Mámoas, Una de la época romana*, B. de la R. Academia Gallega, n., 131 F. Bouza Brey *Depósito inédito dos primeiros tempos do Bronce*, B. de la R. Academia Gallega, n., 187, 1926.

Téñense sinalado n-ista bisbarra, que prehistóricamente considerada é unha das mais intresantes da Galiza, moitedume de mámoas, menzoándose coma pertencentes o axuar de algunhas de elas, machados de pedra, facas de pedernelra e armas de bronce ou cobre. Fallan disgrazadamente precisons esaitas en col da cras de sepulturas e das condizons dos achádegos.

Papeleta n. 22 – Monte de Sáa, Parga.

Bibliografía: Pérez Bustamante, *Los dolmenes* .. op., cit., páx., 33.

Utilizando datos que lle foron fornecidos por Anxel del Castillo, pubricou Bustamante a planta de un dolmen que ofrece a particularidade de ter a tampa tallada a xeito pra adaptarse esaitamente as pedras da cámara, que é de forma alongada.

Papeleta n. 23 – Bisbarra de Villalba.

Bibliografía: Villaamil y Castro, *Castros y mámoas de Galicia*, Museo Español de Antigüedades, vol., VII, páx., 82. Amor Meilán, *Historia de la provincia de Lugo*, 1918, vol., I, páx., 49. C. Pérez Bustamante, *Los dolmenes...*, op., cit., páx. 33 e 34.

Villaamil da conta da presenza de mámoas nas freguesias de Santa Olaya de Rivaseco e de San Román, moi perto do camiño que vai á feira da Virxe do Monte.

Bustamente fala de un dólmen situado na Pena de Rodís, chamado o Forno da Arqueta, que é poligonal e ten 3 metros de longo, e do achadego de un machado de cobre feito n-unha mámoa de Samarugo,

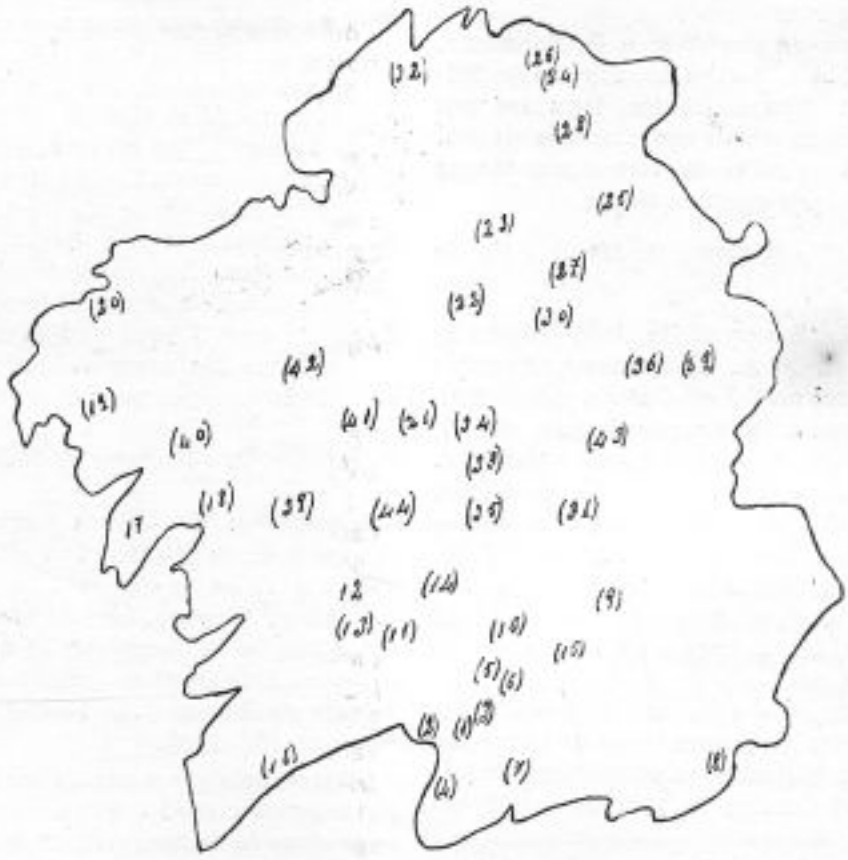

Papeleta n. 24 – Montanas do sul de Valedouro.

Bibliografía – Vilanova y Rada, *Geología y prehistoria ibéricas*, páx., 505. Villaamil y Castro, *Antigüedades prehistóricas*... op, cit., páx., 58

Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit., páx., 52. H. Obermaier, *Impresiones*... op., cit., páx., 11.

Villaamil pubricou a pranta das cámaras sepulcraes de Vilacampa e Recaré que son indudables cistas megalíticas. As de Sinás e Padorno, o ser rexistradas pol-os buscadores de tesouros, parece ser que lles forneceron algunhas xoias aureas.

Papeleta n. 25 – Bisbarra ralana dos concellos de Castro de Rei e Pastoriza.

Bibliografía: Villaamil y Castro, *Castros y mámoas*... op., cit., Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit., páx., 59.

As mámoas a que se fai referenza atópanse n-unha chá augacenta, por onde vai o camiño vello de Lugo a Mondoñedo, i-entre os lugares de Outeiro e Regueiro.

Papeleta n. 26 – Valedouro.

Bibliografía: A mesma da papeleta anterior.

Sinálase a presenza de mámoas nas grandas de Ouro e de Mouride

Papeleta n. 27 – Outeiro de Rei.

Bibliografía A mesma do número 25.

As mámoas de referenza áchanse ó norleste de Outeiro de Rei, entre os lugares de Santa Mariña, Motelo, San Mamede de Baxa e Silvarrei.

Papeleta n. 28 – Mondoñedo.

Bibliografía: Vicetto, *Historia de Galicia*, vol., I., páx., 76. Villaamil y Castro, *Antigüedades prehistóricas*... op., cit., páx., 10. Amor Meilán, *Historia de provincia*... op., cit., páxina, 54

Vicetto fala de un dolmen situado entre Adelán e Ferreira, decindo que era tanto o seu grandor que baixo de il podianse acochar 50 persoas. Villaamil coida que se trata de un sinxelo fenómeno natural.

E posibre en troques que o cromlech do monte das Fachas, que xurde no meio de unha morea de terra, deixando entre as pedras un espazo de 2'50 x 2'90 metros, sexa un verdadeiro dolmen.

Papeleta n. 29—Concello de Becerreá

Bibliografía: Vicetto, *Historia de Galicia*, volume, I, páx., 54, Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit., páx., 54.

Hai mámoas dolménicas en Ousán, San Pedro de Vilachá e San Xohan de Furco.

Papeleta n. 30 – Concello de Lugo.

Bibliografía: Amor Meilán *Historia de la provincia*... op., cit., páx. 53. F. L. Cuevillas. *Nota encol do mobiliario de algunhas mámoas*... op., cit.

Di Amor Meilán que as freguesías ruraes do concello lugués son moi abondosas en mámoas, contando algunhas de elas con mais de vinte.

Nas da terma de Pingos fixo esprorazons Díaz Sanxurxo, tendo recollido, dous machados de pedra, testos de cerámica campaniforme e dous anacos de unha fermosa pulseira, feita en esquisto mouro. Iste material alcóntrase no Museu de Ourense.

Papeleta n 31 – Montes do val de Lemos.

Bibliografía: Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit., páx., 53.

Di que asegún lle comunicou Arias Sanxurxo, esisten na terra de Lemos, moitas mámoas algunhas de grandor considerabre.

Nós podemos ollar, catro, na Serra da Morá, a esquerda da estrada que vai de Monforte o Esqueirón. Eran de grandor corrente e non parecían moi remexidas.

Papeleta n. 33 – Pontes de García Rodríguez e Serra Faladora

Bibliografía: L. de Saralegui: *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, páxs., 278 e 279 F. Maciñeira. *Investigaciones prehistóricas en Galicia* La ilustración Artística, números 684 e 685, 1895, páxs., 126 e 174. M. Murguía, *Historia de Galicia*, vol., I, páxs., 624 - 625. F. Maciñeira, *Ejemplares gallegos y portugueses de la escritura hemiesferica*, B. de la R. Academia de la Historia, vol., XL, 1902. S. de la Iglesia. *Catálogo de Prehistoria*, Almanaque Ferrolano para 1907. F. Maciñeira, *Arros*, B. de la R. Academia Gallega, números 42 e 43, 1911, páxs., 131 e 150. M. de Saralegui. *Los monumentos megalíticos en España*, páxs., 63 e 64. F. Maciñeira, *Relaciones marítimas entre el Norte de Galicia y las Islas Británicas en tiempos prehistóricos* B. de la R. Academia Gallega, 1924 números 161 e 162.

Forman estazons de istas bisbarras unhas 300 mámoas, que en parte foron esproradas por Federico Maciñeira e Santiago de la Iglesia.

Atopáronse, dolmens sinxelos, outros c-un comenzo de corridor e algunhas, o parecer, verdadeiras cistas coma a que se descrebe: «un

arca a sepultura rectangular de losas pizarreñas e derradeiramente atopáronse tamen, túmulos sen cámaras dos que se asoellou moblaria dos primeiros tempos do bronce.

Os axuares funerarios descobertos, consistían en machados e mazas de pedra, espadas e puntas de saxeta de cobre, unha diadema de ouro. Cítase tamén o achádego de un torques.

Conócese a pranta de un dolmen con comenzo de corridor que foi pubricada por L. de Saralegui.

Papeleta n. 33
Novelua – Monterroso

Bibliografía: Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit,. páx., 11.

Di que asegún lle comunicou o inxenieiro de Camiños D. Delfín Fernández Vega, ô desfacer os pios que abrían unha estrada, unha mámoa atoparon a mais dos estzios de un dolmen, un machado de pedra e unha faca tamén de pedra que se alcon

Sinalan a presenza de mámoas no lugar devandito.

Papeleta n. 35 – Bisbarra de Chantada.

Bibliografía: Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit., páxina, 53

Non precisa o lugar escrito onde se asentan as mámoas. Unha referenza análoga alcóntrase nos procesos do Liedo. Vázquez de Orxas.

Papeleta n. 36 Penamaor e Serra de Costantín.

Bibliografía: Correa Calderón, *Los Estudios históricos en Galicia*. El Sol, Madrid. 14 de Octubre de 1926.

Fala do dólmen de Vilonta en Penamaor e de outras tres mámoas, dolménica unha de elas pol-o menos, que se ollan na serra de Costantín, en Neira de Xusá.

Papeleta n. 37 - Castro de Salgueiros.

Bibliografía: A mesma que a da plta. anterior

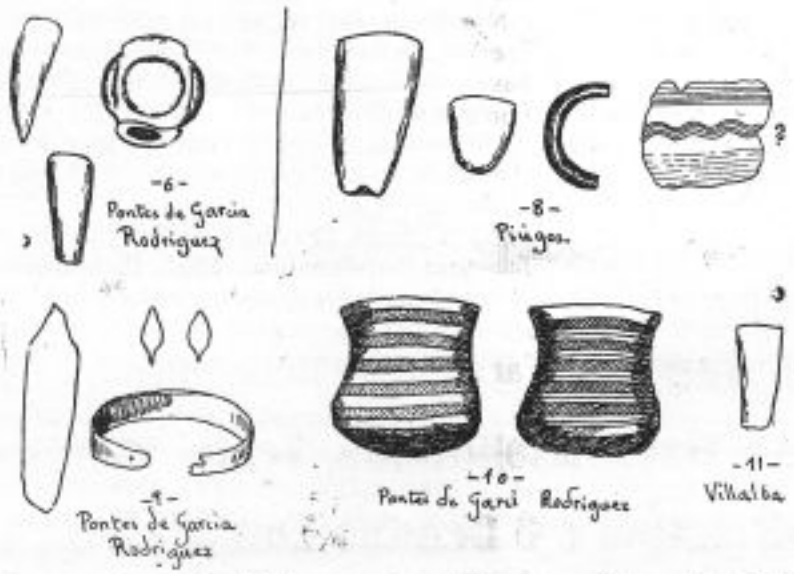

ira en poder da C. de Monumentos, de Lugo.

Papeleta n. 34 – Ligonde, Palas de Rei.

Bibliografía: Eduardo Álvarez Carballido, *Dos palabras acerca de la primitiva extracción del hierro en Galicia*, B. de la R. Academia Gallega, n.º 37. 1910, páx., 2. Amor Meilán, *Historia de la provincia*... op., cit., vol., I, páxina, 53.

O Sr. Fernández Vega indicou a Amor Meilán a esistenza de mámoas no Castro de Salgueiros, lugar da provincia de Lugo, cuia situazón non podemos precisar.

Papeleta n. 38 – Monte Lousado.

Bibliografía: M. Murguía, *Historia de Galicia*, vol., I, páx. 612.

Cita un dólmen, o parecer con corridor, asentado no monte Lousado, sen acompañar outras precisións xeográficas.

Papeleta n. 39 – Monte Arnau – Estrada.

Bibliografía: op., e vol., cit., na papeleta anterior. páx., 613.

Esiste no monte Arnau unha mámoa con dólmen.

Papeleta n. 40 – Liñaio – Negreira.

Bibliografía: op., e loc., cit., na papeleta anterior.

Precísase saber a situazón de un dólmen, situado en Liñaio o S. W. da vila de Negreira e moi perto de ela.

Papeleta n. 41 – Bisbarra da Arzúa.

Bibliografía: L. de Saralegui, *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, páx., 276. Manuel Murguía, *Historia de Galicia* vol., I. Alfredo Alvarez Carballido, *Mámoas. Una de la época romana* op., cit H. Obermaier, *Impresiones*... op., cit., páx., 11.

Sinálanse mámoas no monte Gonzar, no monte Bocelo, en Toques i-en Sobrado.

Papeleta n. 42 – Frades – Ordenes.

Bibliografía: H. Obermaier, op., e loc., cit.

Descrebe e reproduz en fotograbado o dólmen de Cabaleiros, que ten cámara sinxela.

Papeleta n. 43 – Arxesid – Sárria.

Bibliográfia: Rodríguez Gallego, nota tidoada *Galiza prehistórica*, que víu a luz na seizón de Noticias do B de la R. Academia de la Historia, vol., XLVII, 1905, páx., 406.

Dá novas da existenza de moitas mámoas, que il coida intaitas, nas olas do sul do monte chamado Santa Crara, que está ô abrente do lugar de Arxesid, freguesía de San Salvador de César, â esquerda do río Sárria.

Papeleta n. 44 – Monte das Cabras. Lalín.

Bibliografía: H. Obermaier, *Impresiones*... op., cit.,. C. Pérez Bustamante, *Los dólmenes*., op., cit.

N-unha mámoa situada no lugar devandito, apareceu un machado votivo de mármol que hoxe está en poder de D. Casto Sampedro, de Pontevedra.

F. L. CUEVILLAS

A Man de Santiña: Farsada en dous pasos

No Desterro, Da Terra Asoballada, Vento Mareiro

Na Noite Estrelecida e O Bendito San Amaro

poesías do poeta da raza **RAMÓN CABANILLAS** Pedidos a - LAR A CRUÑA

QUOD NIHIL SCITUR

(Proseguimento)

Agora espoñamos o que mira ô asunto presente. Que é o coñecimento? A aprehensión da cousa. Que é a aprehensión? Adepréndeo ti por ti, pois eu non cho podo meter todo no esprito. Si ainda preguntas, direi que é a inteleición, a perfeición, a intuición. Si ainda preguntas sobre d'istes, calarei. Non podo responder. Nono sei.

Distingue, non embargante, a aprehensión da receución. Pois o can tamén recibe a imaxe do home, da pedra e moitas mais, e mais non coñece. Os nosos ollos reciben as imaxes, mais non coñecen. Moitas veces a y-alma recibe as imaxes e non coñece. Coma cando ademite cousas falsas; coma cando se lle presentan escuras a un inxenio tardo.

Distingue tamén o coñecimento propiamente dito, que agora descrebimos, mais que non coñecemos, d'outro impropiamente chamado asi, pol-o cual din que alguén coñece as cousas que xa viu outra vez e que ten na memoria sinaladas con signos propios. É por isto pol-o que din que o neno coñece ô seu pai e irmán, e o can ô dono e a rúa por onde foi.

Divide por fin todo coñecemento en dous. Un é perfeito, aquil pol-o que a cousa en todal-as suas partes, por adentro e por afora, s'ensamina y-entende. E esta é a cencia na que queremos avir a todol-os homes; mais ela non quer. Hai outro imperfeito pol-o que a cousa s'adeprende de calquera xeito, de calquera forma. Iste coñecemento énos familiar. Asi e todo é mais ou menos, mais craro ou mais escuro, e por fin repartido en grados, asegún os varios talentos dos homes.

Iles fan o coñecemento dobre. Un esterno que s'obten pol-os sentidos, a que chaman sensibre. Outro íntemo que s'obten soilo pol-o entendemento, mais nada menos. Estas cousas han ser consideradas d'outra forma. Un é o ser que coñece o home. Un ha ser o coñecimento en todos Pois é o mesmo entendemento o que coñece as cousas esternas e as internas. Os sentidos nada coñecen, nada xusgan; únecamente reciben o que ofrecen ô entendemento pra que iste o coñeza. Do mesmo xeito qu'o aire non vé as coores nin a luz, anque os recibe pra ofrecelos â visión.

Hai tres especies de cousas que son coñecidas de distinto xeito. Unhas son as por compreto externas, e sen ningunha aución do esprito. Outras inteiramente internas, das que unhas eisisten sen aución do esprito; outras con aución. Outras en parte externas, en parte internas. Ademais, as primeiras apreséntanse pol-os sentidos; as segundas de ningún xeito por istes, senón imediatamente por si mesmas. As derradeiras, en parte pol-os sentidos, en parte por si mesmas.

Espriquemos esto. A coor, o son, a calor, non poden presentarse por si mesmos ô esprito pra qu'iste os coñeza, sinon que imprimen a sua imaxe (aceitamos qu'a sensación faise pol-a receución das imaxes) no órgao auto pra recibilas, esa mesma ou outra semellante ofércese ô entendemento pra qu'il a coñeza, ou por medio d'ela coñeza a cousa da que é imaxe. As cousas que son feitas pol-o mesmo entendemento das qu'il é pai, e qu'están dentro de nós, non por outras especies senon que se

reproducen de seu e s'amostran ô entendemento.

Tales son moitas cousas qu'il mesmo inventa: coma cando con moitos discursos escolla e concruie algo novo; e cando il mesmo entende a sua propia inteleición; e cando fai conousiós, divisiós, comparanzas, padricaciós e nociós, e dirixindo sobr'elas o esprito, coñéceas por si mesmo.

Do segundo xénero son todal-as cousas internas, coma o entendemento mesmo, as que se fan ou eisisten sen o seu concurso, como a vontade, a memoria, o apetito, a ira, o medo, e as demais pasiós, calquera outra que sexa interna que pol-o mesmo entendemento se coñece imediatamente por si mesmo.

Hai por fin moitas cousas que en parte chegan ô entendemento pol-os sentidos, e en parte fanse por il. A natureza do can, e do imán, de ningún xeito pode ser comprendida pol-os sentidos. As cousas revestidas de coor, de grandeza, de figura, son levadas ô esprito pol-os sentidos. Iste despóxaas dos aicidentes. Considera, ensamina e compara o que queda e pol-o derradeiro inventa pra sí coma pode unha certa natureza común. (1)

Ises filósofos din que no ceo hai intelixencias. Eu escoito o que din, mais nono entendo. Anque maxino algo que me leve á intelixencia d'eso. O aire perciboo pol-o tánto, mais ningunha imaxe d'il ten o meu esprito; senon unha certá imaxe qu'eu finxín d'un case incorpóreo, que non sei o que é. Do mesmo xeito maxino o que sexa o valeiro. Comprendo o infinito com'o que non ten fin; mais descanso forzado n-iste pensamento, pensando que é infinito o que aumentándoo deica o infinito e maxinándoo deica o infinito, endexamais remataréi a sua aprehensión.

Así finxo unha imaxe acabada, mais non rematada nin perfeicionada en ningún dos seus cabos, senón que é defeituosa coma esta noción que nin está rematada nin ten remate, porque a ela pódense engader partes infinitas a un e outro cabo, durante a eternidade. Qué farás? A nosa condición é desditada. No medio da luz estamos cegos; moitas veces pensei na luz, sempre a deixei non reflexionada, desconecida, incomprendida. O mesmo sucede si contempras a vontade, o entendemento e as demais cousas que non son percibidas pol-os sentidos.

(Continuaráse)

---

(1) Consideramos d'importancia iste pasaxe de Sánchez, por que é onde cecais mais s'achega á mais coñecida esposición da doutriñas dos nominalistas e conceitualistas da Edade Mia por unha banda, e da crítica de Kant e os seus derivados positivistas coma Mach, pol-a outra. Eiquí Sánchez espón craramentes qu'o entendemento compón *ô seu xeito* cos datos que lle veñen dos sensos, orgaiza a materia sensíbele de certa maneira, que pode non ser com'está orgaizada na realidade exterior, pra poder coñecela. O vario —coma dín certos neokantianos— unificado na conocencia mediante «le nantos aperci-pientes (espazo-tempo, categorías, ideias trascedentás) dados *á priori*. D'eiquí sacan por unha beira os idealistas qu'o esprito orgaiza o mundo (o caos) e por outra banda, os positivistas, con Mach por eixempro, que non hai outa ouxetividade qu'a qu'está nos sensos, o percibido. Tampouco o pragmatismo vais mais alá d'esta conceición. Cáxeque todol-os seguidores, mais ou menos decraredos do criticismo kantiano, veñen esprical-o proceso, en síntese, atal é coma o espón Sánchez n-iste pasaxe. Bergson en troques superou a dificultade en certo xeito (Nota da R.)

LEA VOSTEDE A NOVELA GALEGA **L A R** QUE SE EDITA MENSUALMENTE

Arquivo filolóxico e etnográfico de Galiza

O lobo y-a ovella

No tempo que habia lobos e cando os lobos y-as ovellas falaban, andaba unha ovella y-on año no monte, pois xa habia dous dias que non saían e tiñan moita fame, e entón dixolle o fillo â mai:

– Ai mai, vámonos, que vai vir o lobo e cómenos.

– Pacica, fillo, pacica, que mañá choverá ou nevará, ou sabe Dios o que fará.

Pasado un pouco, volveulle dicir o fillo:

– Ai mai, vámonos.

– Pacica, fillo pacica, que mañá choverá ou nevará, ou sabe Dios o que fará,

E así hasta tres veces. Ô fin veu o lobo e dixolle:

– Vouvos comer.

– Pois comerás – contestoulle a ovella – pero temos as frebas moi duras y-é millor que vaias aguzar os dentes tras d'aquiles penedos. Y-entón foi y-e namentres o año y-a ovella botáronse a correr e metéronse na corte.

Cando veu o lobo e xa non viu as ovellas, botouse a correr pra ver si as pillaba e por nada nonas pillou â porta da corte y-a ovella co-a presa que levaba, abriu a porta co-a boca e a aña cerrouno co rabo. Entón dixo o lobo de fora:

– Desde que son lobo loban, non che levei outra carreira en van!

E contestou a ovella:

– Desde que son vella camuza, non che levei outra escarramuza!

E dixo o año:

– Desde que che son año borrego non che levei outro medo! (1)

(1) O mesmo en Caldelas, co-a variante:

—Na mai, vámonos:
virá o lubo e comeranos.
—Paciquemos, fillo, paciquemos,
que logo nos iremos.

O lobo, no folk-lore galego, e ainda no europeu (cf. *O Zorro, de Goethe*), é moita vegadas vitima do engano par parte das [illegible]. V. R.

As Bruxas e o arrieiro

Era un arrieiro que viña co viño da ribeira, e fixoselle noite no camiño, e tuvo que pedir pousada n-unha casa onde habia duas mulleres y-on home. Descargou o macho n-unha esquina do curral y-así que arreglou todo, foron pr'a cuciña que era terrena e tiña unha gran chaminea.

Desde que cearon, y-o arrieiro con iles, un gran pote de papas, o amo estirouse no escano a dormir y-o arrieiro tamén se acostou pr'ali na parrugueira faguendo que dormia. Elas, desde que lavaron as cuncas e retiraron a mesa, dixeron unha â y-outra:

– O pai dorme y-o arrieiro tamén.

Entón foron e chupáronlle o sangue ô pai, primeiro unha despois a y-outra. Desde que lle chuparon o sangue, untáronse n-un cacho que tiñan escondido n-un burato, e saíron pol-a chamineia. O arrieiro que estuvo vendo todo esto, dixo:

– Condanadas! esta noite ídesme traier pol-as carballeiras, pero tamén hei saber onde chegades.

E foi e untouse il tamén no cacho, y-o macho y-albarda y aguillada que traguia, e púxose a cabalo do macho y-él saíu pol-a chamineia, pero o macho y-a albarda non puderon saír y-habia cada couce dentro que se caía o mundo.

E despois foi a Sevilla, ô campo onde andaban elas beilando arredor do demo que estaba en fegura de carneiro e cada volta que daban, beixaban ô carneiro no cú. Entón il faguía o mismo, pero se habia de beixar, picaba co-a aguillada. Entón o carneiro decíalle:

– Ise que pase e non beixe, que ten a barba moi dura.

Pero il non fixo caso. Volveron pasar a beixar elas y-el picaba. Entón dixolle o mismo:

– Ise que pase e non beixe que ten a barba moi dura.

Hasta que o carreiro desapareceu y-elas tuveron que traguer o home ás costas, porque lle deran pousada. (1)

Recollidos en Loureses e trascritos

por ALFONSO TRIGO

Alumno da Normal d'Ourense.

Conxuro (2)

–¿Qué fas ahí Abrahan?

–Estou mirando pra estes lobos e lobas; cans e cadelas e bichuguillas feras qu'están n'aquel monte sen pastor e sen can.

–Auméntallas Abrahan, cérrallel-os dentes, péchallel-as uñas e mételle o curazón nos ventres pra que d'ela sangre non poidan quitar.

Pol-a gracia de Dios
e da Virxe María

(agora bótase un asubio como pra chamar)

Un padrenuestro
e unha avemaría

Recollido en Lalín de boca d'un vello cesteiro.

CASTELAO

ORACIÓS

Ao deitarse

Gracias a Dios que me deitei
Con sete ánxeles m-encontrei
Tres ós pes, catro a cabeceira
Jesucristo na dianteira

–

N-esta cama me deitei
Pra durmir e descansar
Se viñer a morte a noite
Y-eu non lle puder falar

–

Padre nuestra

Padre nuestro, capuchín,
Dios nos dea bon enseño
Pra nos ir a confesar.
E aos pes de Cristo estar.
Elí están os olivares,
Y-elí os ricos altares;
Elí está unha paloma
Que no bico ten a groria,
Jesucristo é meu padre
E Santa Rosa mi madre,
San Vicente meu parente
Que me puxo a Cruz na frente
Pra que o demo non me atente
Nin de noite nin de día:
Padre nuestro Ave María.

MANUEL L. ACUÑO

Terra dos Mixtos.

Outra

Jesucristo foi misar
Co-a sua santa soledá,
Levou a San Pedro consigo,
Tamén o Señor San Juan;
Levou aos seus discípios
A sua mesa a comer pan,
Esta noite discípios meus
Vos tengo que confesar
Pol-a mañanita cedo
Vos tengo de comulgar
Por pan os daré mi cuerpo
Por vino mi sangre real,
Quén ésta oración dixere
Tres veces o seu acostar
Tres almiñas ha salvar
La de su padre y su madre
A sua más principal
Anque teñas mais pecados
Que tareas hai en el mar
A la hora de su morte
Todos se han de perdonar

MANUEL L. ACUÑO

Terra dos Mixtos.

---

(1) C final é unha variante do *Zapateiro de Canga*s, utilizado por Lamas Carvaxal, e do col xa temos recollido outras n-estas páxinas. Os demais detalles do conto son tamén coñecidos: o home que vai velar ás brañas—a cacho pra s'untaren—o chuciar sangue de cristiao *(vampirismo, meigas chuchonas)*. A *parrugueira* ou *parrumeira* sole ser unha sorte de banco de pedra, atrás do fogar, onde poñen os potes, recollen debaixo a borralla, etc. Hai a comparanza: *Porco* ou *sucio como'a parrumeira*. V. R.

(2) Este curiosísimo conxuro, de feitio moi antigo na idea, de pasmosa forza espresiva: «mételle o curazón nas ventes», está encerrado douir'as bestas dañinas, e asemélase a outros que hai en todol-os pobos. Os cuspicios tiñan moitos d'istes contr'os leós, contr'as serpes, etc. V. R.

Os homes, os feitos as verbas

UNHA UNIVERSIDADE POPULAR E UN ATENEO NA CRUÑA

Por iniciativa de Antón Vilar Ponte ándase reorgaizándose n'esta vila a Universidade Popular baixo a presidencia de Don Anxel del Castillo e vaise â constitución d'un Ateneo científico, literario e artístico, no que haberá, como é lóxico, unha selción de Estudos galegos.

Tanto a Universidade Popular como o Ateneo eran precisos na Cruña. Aquéla para levar vulgarizacions de cultura ô pobo, e éste para crear un ambente inteleitual capaz de pôr alma nos progresos de orde materialista, de certo considerabres, que se ouservan na urbe herculina.

Non hai hoxe na Hespaña ningunha cibdade da importancia da Cruña que non teña canstituído un Ateneo.

E poriso, o feito de que aquela vila se dicida a crealo, parécenos dino de gabanza.

Si a Cruña se decata do que lle convén, o Ateneo seu disfrutará de longa e próspera vida.

DON BERNARDINO MACHADO NA CRUÑA

Desque' Don Bernardino Machado áchase na Cruña está sendo ouxeto de moitos agasallos, com'o fora xa denantes en Vigo.

O verabre repúbrico portugués, no intre da sua eslancia na nosa terra, porá terse decatado – él que é tan culto, tan intelixente, tan agudo – de que na Galiza o se.tlimento liberal está vivo e latexante e que o amor â irmâ Lusitania ten raices fon las no noso pobo.

O que o gran patriarca da libertade portuguesa non quere para a sua patria tampouco nosoutros querémol-o para a nosa. E como pensa iltamén pensámol-a maoria dos galegos.

Don Bernardino Machado atópase moi compracido no chan galego. E non seríamos xustos si non lo dixésemos sinceiramente o rasgo do alcalde da Cruña, Don Manoel Casás, home de espirito libre, ô nomear en sesión do concello cruñés ô ilustre ex-presidente da República portuguesa, que por mor da dictadura imperante no seu país abandonou este, hóspede de honor la cibdade herculina.

Don Bernardino Machado que visitou a Biblioteca galaico- portuguesa do Consulado da Cruña, prometeu tan axiña como volte a Portugal, enviar alguns bôs exempares de libros para a mesma.

LIBROS

LA GUERRA HERMANDINA,
por José Bouzas.
Santiago, 1926

Fúndase iste trabello n-un pleyto ou proceso seguido pol-o Arcebispo de Santiago Xan Tavera contr'o seu antecesor Don Alonso de Fonseca pra faguerlle pagal-os danos do derrubo das fortalezas da Mitra pol-os irmandiños Non dí o autore onde, cando nin como se realizou o achádego do dito proceso, nin como chegou âs suas maus. Limítase a tirar dos depoimentos dos testemuñas, cantos datos pode pra engader âs de Vasco da Ponte, Gándara, Zurita, Pérez del Pulgar, e datos recollidos por López Ferreiro. Istes datos novos compretan moito os que tiñamos e López Ferreiro aproveitara, en asuntos de detalle principalmente, mais non indican unha ollada de conxunto, qu'o autore se non estreve mais que a sopor ata certo punto. E por certo que mais non se pode faguer, e o Sr. Couselo saca todo o partido posibre da materia.

Iste traballo, com'os de Pérez Constanti en *Notas viejas galicianas*, e *Galicia voto en Cortes* de Silva Ferreiro, e outros que se van pubricando, son boas contribucións pr'a futura historia de Galiza que, sobre todo na Edade Media e os tempos modernos, está por faguer. En troques, inda que en anacos, pódese dicir qu'a nosa historia antiga está feita.

O defeito que il'atopamos a *guerra hermandina*, a parte do prurito de castelanización (Gómez Pérez *de las* Mariñas, etc.), é a pouca craridade que en conxunto presenta a sua esposición.

V. R.

ALGÚS LIBROS AMERICÁNS

EN EL TEMPLO DE LA NOCHE.
versos de GASTÓN FIGUEIRA.
de Montevideo.

HAI no Uruguay hoxe un intenso movemento literario, do que falan moito as pubricacións hespañolas. N-ise movemento, é particularmente intresante pra nós, o que chaman *nativismo*, que é de duas castas: unha sorte de pintorezquismo ou costumbrismo americanista, nuralista mismo, menos intresante, e un panteismo, un amor da terra mais intresante. Nonos estrevemos a clasificar a Gastón Figueira en ningún dos dous, nin tampouco na escola oposta europeísta. O libro está en Bós Aires Paris, e trai na portada a testa da deusa Isis, e coma colofón unha danzarina do Combodge. Mall-as poesias son d'un inte iso suxetivismo. Gastón Figueira é un poeta da noite e do mundo interior, un mundo interior oscuro e desenganado, por iso cádranlle ben as volvoretas mouras do ex-libris. O xeito é simbolista e aristocrático, e o seu panteismo idealista:

Si la razón entera de vivir
está a veces en un solo momento
de excelsitud suprema...

Gastón Figueira é ainda un namorado da neurose, que si hoxe semella que non se leva, conserva acochado o seu supremo encanto pra todol-os homes de sensibilidade verdadeira.

Angel Miguel Queremel venezolano preséntanos dous libros, unde versos, *El bairo florído*; outro de contos: *El hombre de otra parte*. Queremel é un poeta realmente novo, con todo o neo-imaxinismo e creacionismo dos novos, sen enfatismos nin grandiloqüencia, mais ben con certo prosaísmo aparente. En lugar do ritmo prosódico, o ritmo interior, o ritmo da imaxe. Non por iso dispreeia os metros tradicionás, senon qu'os emprega e os emprega ben, ata en sonetos de clásico feitío. E actúa tan ben na espresión da vaguedade, coma n-istes dous versos qu'escollemos:

Y por tu gran virtud de ojos lejanos,
y tu simplicidad de lindas manos...

Os contos de *El hombre de otra parte* son de xénero sentimental. En caxeque todos hai bágoas, mais ou menos visibres. Ainda n-esto un simbolista, do simbolismo en que ven remata-la liña do romantismo. Dito está coesto que hai moito de finisecular nos contos cheos de poesía de Queremel. Contos moitos d'illes vevezolanos, con tipos e almas d'aquela terra, en qu'os eternos sentimentos humanos se manifestan.

PANAL Y FLOR,
por AUGUSTO M. CASAS.

AUGUSTO Maria Casas sigue contribuindo cos seus versiños á literatura castelán. Vel'eiquí un libro, *Panal y flor*, que non é galego nin por adentro nin por afora. O qu'al, en boa hora vaia dito, non é dicir que non estea ben. Estao. Son versos de sensibilidade e d'amor, xa non tan clásicos no feitío com'os d'*Alma triste*, mais así e todo sinxelos e craros perfeitamente intelixibeles, anque calquera qu'o oya falar a il, podia pensar que lle non habia gustar que lle dixeran qu'os seus versos s'entenden. Por esta vegada nós entendémolos e non pensamos qu'o Augusto Maria Casas vaia perdendo co-elo.

Hai nas poesías de *Panal y flor* unha tristura menos romántica, mais soave e mais sentida que nos d'*Alma triste*. Menos romántica no senso falso d'eisaltación sentimental que pra moitos sigue tendo o romantismo. A infruencia de Manuel Machado – seu prologador en verso – de Xan Ramón Ximenez, están patentes en *Panal* y *flor*. E non está mal eso de s'achegar ô mais puro que non hai na poesía hespañola. E tamén é cousa boa eso de prauticar ben, anque se teorice mal. Ô fin o que queda é a obra e non a autocritica.

S. N.

Non deixe de mercar

COUSAS por CASTELAO

Prezo CATRO pesetas

REVISTAS

BIBLOS. Revista da Facultade de letras da Universidade de Coimbra

Temos recibido o volume correspondente ô mes de Xaneiro que é tan intresante com'os anteriores. Pol-o sumario que ofercemos a continuación ben vos podendes decatar d'elo: «Miscelánea etimolóxica» por Meyer Luebek. «Sermoes em autos da fé., por Mendes dos Remedios.» – Costumes xudaicos descritos por un converso» – «Notas históricas sobre os ordenados das Lentes da Universidade» por Gonçalves Cerefeira. – Esboço duma carta regional de Portugal», por Amorin Girao. – «Os reservados da Universidade de Coimbra» por Ernesto Donato. – Varia: «Estatuto da Instrução Universitaria».

Esta revista da Facultade de Letras de Coimbra fainos pensar no perciso que sería que na Facultade semella da Universidade galega houbese unha pubricación análoga, na que a cultura da nosa terra puidera refrexarse c'o acerto conque os doutores de Coimbra saben refrexal-a sua en «Biblos».

L'AMIC DE LES ARTS,
Gaseta de Sitges, any II, num. 10.

Josep Carbonell, J. V. Foix, M. A. Cassanyes, Ramón Planes, Lluis Montanya, Domenec Forment, Sebastián Guasch, qu'agora fan *L'amic de les arts*, faguian outrora *Monitor*, enantes e agora, unha revista de politeca, arte e literatura, todo elo no mais ergueito senso doutriñal: arte e literatura d'avangarda, politeca mais ben conservadora e temperada, ainda no senso nacionalista. N-unha e n-outra cousa, cheos do tradicional *seny*. N-iste número coméntase principalmente a Maurras e o Suprerrealismo. Trai tamén pequenas novas de moito valor.

BULLETÍ DE LA ASSOCIACIÓ CATA'.ANA DE ANTROPOLOGIA ETNOGRAFÍA I PREHISTORIA
1923. 2º fascículo.

Traballos intresantes de Mendes Correa, Martinez Santa Olalla, Camil Visedo, Aranzadi, Bosch Gimpera, Serra Rafols e Rossell I Vila.

A seición de bibriografía tan nutrida e coidada coma de cote, destacándose as recensiós do libro de T. D. Kendrick, *The Axe Age. A Study in Britsh Prehistory* e de Rhys Carpenter, *The Greek in Spain*.

Particularmente importante pra nós o traballo de Mendes Correa, *A sepultura neolítica do Vale Dos Lagos e os eolitos de Otta*, en que s'ocupa d'un enterramento con indubidabres infruenzas capsienses procedentes sen dúvida dos cunchás de Mugem. F. L. C.

CÉLTIGA. 11-II-27, con fermosos versos do Blanco Amor, un artigo de X. Pardo, un conto do Magariños e outro do Sigüenza, outros traballos, unha boa crileca da *Síntese* do Otero Pedrayo.

BOLETIN DE LA SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CULTURA, Enero Febrero 1927, bós traballos arqueolóxicos e eruditos, fermosas photos d'orfebrería relixiosa.

BOLETIN DE LA REAL ACADEMIA GALLEGA, Febreiro 1927, no que siguen os traballos do número anterior.

A FOUCE, de Nadal, 1926, de rexo e puro galeguismo, escrita por Bieito Carballo, Lino Perez, Clemente López Pasarón, X. Barcala, Xandomar, e outros.

Temos recibido tamén *El despertar Gallego*, *Gil Vicente*, *Correo de Galicia*, *Vida Escolar*, e outras.

Imprenta LAR. Real, 36 - 1º. A Cruña

SANATORIO QUIRURJICO

DIREITORES

Manuel Peña Rey
Ginecología e Partos

José Mosquera Blanco
Cirugía geral
Especialista na gorxa, nariz e ouvidos

Situado frente á Alameda do Cruceiro, ten todal-as condicións precisas.—Prauticase toda crás d'operacións.—Dotado de todol-os adiantos que pide a actual Cirugía.—Modernas instalacións de RAYOS X pra diagnóstico e RADIOTERAPIA superficial e fonda con voltaxe de 250.000 voltios.—Aparello de Diatermia pra tratamento de Auexites, procesos inflamatórios, reumatismo, etcétera. Lán para de cuarzo pra sol d'altitude e ultra-violeta pra tratamento d'escrofulosis, raquitismo, alopecias, eczemas, etcétera. Admítense embarazadas, e cóntase con material esterelizado pra fora da cibdade en casos d'urxencia.—Poden colaboraren todol-os compañeiros, previo consentemento dos direitores.

BODEGAS GALLEGAS PEARES E OURENSE

Viños finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE. LOS GALLEGOS blanco e tinto

Macía e Valeiras, Apartado 18 -- Ourense

F. ROMAN E SACO

DROGUERIA

e FARMACIA

Pereira, 19 Teléfono 28

OURENSE

LUIS FÁBREGA

Droguería e Farmacia

Progreso esquina a Luis Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros RAFIUM

De mais dura qu-os de pruma e limpa millor

Véndense en todol-os estabrecimentos do ramo

Andrés Perille - OURENSE

Dr. MOSTEIRO

MÉDICO ODONTOLOGO

Medicina e Cirugía da boca -- Electricidade -- Rayos X

A Clínica Dental mais compreta de Galicia

SÁNCHEZ BREGUA, 5-1.º A CRUÑA

Augas bicarbonatado-sódicas de

M O N D A R I Z

FONTES DE GÁNDARA e TRONCOSO

Propiedade dos FILLOS DE PEINADOR

MONDARIZ—BALNEARIO está situado a 35 kilómetros de Vigo e a 20 das estaciós de Porriño e Salvatierra de Miño

O Hotel do Estabrecimento está aberto do 1.º de Mayo a 31 de Octubre